

GENDER KOMMUNIKATSIYASI VA MADANIY QADRIYATLAR**Muxammedova Mohichexraxon Baxodir qizi***Qo‘qon davlat universiteti 1-bosqich magistranti, tel: +998912004725**e-mail: mohichehramammedova7@gmail.com*

ANNOTATSIYA: *mazkur maqolada gender kommunikatsiyasi va madaniy qadriyatlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik sotsiolingvistik, pragmlingvistik va lingvokulturologik yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda erkaklar va ayollar kommunikativ xatti-harakatlarining o‘ziga xos xususiyatlari, ularning madaniy qadriyatlar asosida shakllanishi hamda nutqda ifodalanish mexanizmlari aniqlanadi. Shuningdek, gender kommunikatsiyasi orqali jamiyatdagi ijtimoiy rollar, stereotiplar va milliy-madaniy qadriyatlarning aks etishi ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot natijalari gender kommunikatsiyasi madaniy muhit bilan chambarchas bog‘liq ekanligini hamda kommunikativ jarayonlarda madaniy qadriyatlar muhim rol o‘ynashini ko‘rsatdi.*

Kalit so‘zlar: *gender kommunikatsiyasi, madaniy qadriyatlar, pragmlingvistika, sotsiolingvistika, diskurs, lingvokulturologiya, kommunikativ xulq, stereotip.*

АННОТАЦИЯ: *в данной статье анализируется взаимосвязь гендерной коммуникации и культурных ценностей на основе социолингвистического, прагмалингвистического и лингвокультурологического подходов. В исследовании выявляются специфические особенности коммуникативного поведения мужчин и женщин, их формирование под влиянием культурных ценностей, а также механизмы их выражения в речи. Кроме того, в статье научно обосновывается отражение социальных ролей, стереотипов и национально-культурных ценностей в обществе посредством гендерной коммуникации. Результаты исследования показывают, что гендерная коммуникация тесно связана с культурной средой, а культурные ценности играют важную роль в коммуникативных процессах.*

Ключевые слова: *гендерная коммуникация, культурные ценности, прагмалингвистика, социолингвистика, дискурс, лингвокультурология, коммуникативное поведение, стереотип.*

ANNOTATION: *this article analyzes the interrelationship between gender communication and cultural values based on sociolinguistic, pragmlinguistic, and linguocultural approaches. The study identifies the specific features of communicative behavior of men and women, their formation under the influence of cultural values, and the mechanisms of their expression in speech. Furthermore, the article scientifically explains the reflection of social roles, stereotypes, and national-cultural values in society through gender*

communication. The results of the study show that gender communication is closely connected with the cultural environment and that cultural values play a significant role in communicative processes.

Keywords: *gender communication, cultural values, pragmalinguistics, sociolinguistics, discourse, linguoculturology, communicative behavior, stereotype.*

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikda gender masalalarini o‘rganish muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Gender kommunikatsiyasi insonlarning kommunikativ faoliyatida gender omilining namoyon bo‘lishini ifodalaydi. Gender kommunikatsiyasi erkaklar va ayollarning nutqiy xatti-harakatlari, kommunikativ strategiyalari hamda kommunikativ maqsadlaridagi farqlarni o‘z ichiga oladi.

Til insoniyat jamiyatining eng muhim kommunikativ vositasi bo‘lib, u nafaqat axborot almashish, balki madaniy qadriyatlarni saqlash va uzatish vositasi ham hisoblanadi. Har bir jamiyat o‘zining madaniy qadriyatlarini til orqali ifodalaydi.

Madaniy qadriyatlar jamiyat tomonidan shakllantirilgan ijtimoiy va axloqiy me‘yorlar tizimi bo‘lib, ular insonlarning xulq-atvori va kommunikatsiyasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Gender kommunikatsiyasi madaniy qadriyatlar asosida shakllanadi. Har bir madaniyat erkaklar va ayollardan ma‘lum kommunikativ xatti-harakatlarni kutadi.

Masalan, ko‘plab madaniyatlarda ayollar kommunikatsiyasi muloyimlik, hurmat va emotsionallik bilan bog‘liq bo‘lsa, erkaklar kommunikatsiyasi qat‘iylilik va mustaqillik bilan bog‘liq.

Tadqiqotning dolzarbligi gender kommunikatsiyasi va madaniy qadriyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganish zarurati bilan belgilanadi.

Tadqiqot maqsadi — gender kommunikatsiyasi va madaniy qadriyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash.

Tadqiqot vazifalari:

- gender kommunikatsiyasi tushunchasini ilmiy asoslash
- gender kommunikatsiyasining xususiyatlarini aniqlash
- madaniy qadriyatlar kommunikatsiyaga ta‘sirini o‘rganish
- gender kommunikativ farqlarni tahlil qilish

Tadqiqot obyekti: gender kommunikatsiyasi

Tadqiqot predmeti: gender kommunikatsiyasi va madaniy qadriyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlik

Metodologiya. Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

Qiyosiy tahlil metodi-ushbu metod yordamida erkaklar va ayollar kommunikatsiyasi qiyoslandi.

Pragmatik tahlil metodi-bu metod kommunikatsiyaning maqsadi va kontekstini aniqlash imkonini berdi.

Diskursiv tahlil metodi-bu metod gender kommunikatsiyasining ijtimoiy xususiyatlarini aniqladi.

Lingvokulturologik tahlil metodi-bu metod kommunikatsiya va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqladi.

Tadqiqot materiali sifatida quyidagilar tanlandi:

— og‘zaki nutq

— dialoglar

— badiiy asarlar

— kundalik kommunikativ vaziyatlar

Natijalar. Tadqiqot natijalari gender nutqi madaniy qadriyatlar asosida shakllanishini ko‘rsatdi.

Birinchi, erkaklar va ayollar nutqi madaniy stereotiplar asosida farqlanadi. Masalan, o‘zbek madaniyatida ayollar nutqida quyidagi birliklar ko‘p uchraydi:

iltimos shakllari;

yumshatuvchi so‘zlar;

hurmat bildiruvchi birliklar;

Masalan:

Iltimos;

Maylimi;

agar mumkin bo‘lsa;

Bu birliklar ayollarning jamiyatdagi ijtimoiy rolini aks ettiradi.

Erkaklar nutqida esa quyidagi xususiyatlar ustunlik qiladi:

buyruq shakllari;

qat’iy gaplar;

kamroq emotsionallik;

Masalan:

buni qil;

tezroq kel;

Bu erkaklarning jamiyatdagi yetakchi rolini aks ettiradi.

Ikkinchi, madaniy qadriyatlar nutqning pragmatik xususiyatlariga ta’sir qiladi. Masalan, o‘zbek madaniyatida hurmat muhim qadriyat hisoblanadi. Bu nutqda quyidagicha ifodalanadi: sizlash, hurmat shakllari. Ayollar bu shakllardan ko‘proq foydalanadi.

Uchinchidan, gender stereotiplari nutq orqali mustahkamlanadi. Masalan: ayollar ko‘proq hissiy gapiradi, erkaklar kamroq hissiy gapiradi. Bu stereotiplar madaniyat asosida shakllangan.

To‘rtinchidan, nutq orqali madaniy qadriyatlar avloddan avlodga uzatiladi. Masalan, bolalar ota-onasining nutqini o‘rganadi va takrorlaydi. Natijada madaniy nutq xususiyatlari saqlanadi.

Beshinchidan, ayollar nutqi ko‘proq ijtimoiy munosabatlarni saqlashga qaratilgan. Erkaklar nutqi esa ko‘proq axborot uzatishga qaratilgan. Bu farq madaniy qadriyatlar bilan bog‘liq.

Oltinchidan, ingliz va o‘zbek madaniyatida ham o‘xshash gender xususiyatlari mavjud. Masalan:

ayollar “polite forms” ishlatadi;

erkaklar “direct forms” ishlatadi. Bu gender nutqining universal xususiyati hisoblanadi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari gender kommunikatsiyasi madaniyat bilan bog‘liq ekanligini ko‘rsatdi.

Gender nutqi biologik emas, balki ijtimoiy hodisadir. Jamiyat erkaklar va ayollardan qanday nutq kutishini belgilaydi. Bu esa gender nutqini shakllantiradi. Madaniy qadriyatlar nutq orqali ifodalanadi. Masalan, hurmat qadriyati nutqda sizlash orqali ifodalanadi. Muloyimlik qadriyati yumshatuvchi birliklar orqali ifodalanadi. Gender nutqi ijtimoiy identifikatsiya vositasi hisoblanadi. Inson nutqi orqali o‘z genderini namoyon qiladi.

Gender nutqi madaniyatning bir qismi hisoblanadi. Til va madaniyat o‘zaro bog‘liq. Til madaniyatni aks ettiradi. Madaniyat esa tilni shakllantiradi.

Gender nutqi bu bog‘liqlikning muhim qismidir. Gender kommunikatsiyasi ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Madaniyat kommunikatsiyani shakllantiradi. Gender kommunikatsiyasi madaniy qadriyatlarni aks ettiradi, ijtimoiy stereotiplarni mustahkamlaydi va kommunikativ xulqni belgilaydi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot gender kommunikatsiyasi va madaniy qadriyatlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni lingvistik, sotsiolingvistik hamda pragmalingvistik yondashuvlar asosida kompleks tarzda tahlil qilishga bag‘ishlandi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, gender kommunikatsiyasi insonning biologik jinsiga emas, balki jamiyat tomonidan shakllantirilgan ijtimoiy va madaniy omillarga bevosita bog‘liq holda shakllanadi. Har bir jamiyat o‘zining madaniy qadriyatlari, ijtimoiy me‘yorlari va stereotiplari orqali erkaklar va ayollarning kommunikativ xulq-atvorini tartibga soladi hamda bu jarayon til orqali o‘z ifodasini topadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, erkaklar va ayollar kommunikatsiyasida leksik, pragmatik va kommunikativ strategiyalar jihatidan muayyan farqlar mavjud. Xususan, ayollar kommunikatsiyasida muloyimlik, hurmat, emotsionallik hamda kommunikativ hamkorlikka

yo‘naltirilgan birliklar ustunlik qilsa, erkaklar kommunikatsiyasida axborotni aniq va qisqa shaklda yetkazish, kommunikativ ustunlikka erishish va mustaqillikni namoyon etishga xizmat qiluvchi birliklar ko‘proq qo‘llanilishi kuzatildi. Mazkur farqlar, avvalo, jamiyatda shakllangan madaniy qadriyatlar va gender stereotiplari bilan izohlanadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari gender kommunikatsiyasi madaniy qadriyatlarni ifodalash va uzatishning muhim vositalaridan biri ekanligini tasdiqladi. Til orqali jamiyatning hurmat, muloyimlik, ijtimoiy masofa, maqom va ijtimoiy rol kabi madaniy qadriyatlari kommunikativ jarayonda namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, gender kommunikatsiyasi ijtimoiy identifikatsiya vositasi sifatida ham xizmat qilib, shaxsning jamiyatdagi ijtimoiy o‘rni va rolini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, gender kommunikatsiyasi jarayonida madaniy me‘yorlar va stereotiplar mustahkamlanishi va avloddan avlodga uzatilishi aniqlanib, bu holat tilning lingvokulturologik xususiyatlari bilan bevosita bog‘liq ekanligi asoslandi. Gender kommunikatsiyasi nafaqat kommunikativ vosita, balki madaniy tajribani saqlash, uzatish va rivojlantirish mexanizmi sifatida ham muhim ilmiy ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Umuman olganda, gender kommunikatsiyasi va madaniy qadriyatlar o‘rtasida uzviy va ikki tomonlama bog‘liqlik mavjud bo‘lib, madaniyat kommunikativ xulqni shakllantiradi, kommunikatsiya esa o‘z navbatida madaniy qadriyatlarning saqlanishi va rivojlanishiga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari gender kommunikatsiyasini lingvistik va lingvokulturologik nuqtai nazardan yanada chuqurroq o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi hamda bu yo‘nalishdagi keyingi ilmiy izlanishlar uchun nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lakoff, R. Language and Woman’s Place. New York, 1975.
2. Cameron, D. Language and Gender. Oxford, 2005.
3. Eckert, P., McConnell-Ginet, S. Language and Gender. Cambridge, 2003.
4. Wodak, R. Gender and Discourse. London, 1997.
5. Holmes, J. An Introduction to Sociolinguistics. London, 2001.
6. Mills, S. Language and Sexism. Cambridge, 2008.
7. Coates, J. Women, Men and Language. London, 2004.
8. Tannen, D. Gender and Discourse. Oxford, 1994.
9. Baranov, A. Introduction to Pragmatics. Moscow, 2001.
10. Bogdanova, L. Gender Linguistics. Moscow, 2010.